

ЛОКАТИВНІ ІМЕННИКИ ІЗ СУФІКСОМ *-(ER)EI* У НІМЕЦЬКІЙ ТА *-ERIE* У ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВАХ

Н.О. Замощина-Шеріф,

Інститут мов та інформатики, м. Набель, Туніс

*Статтю присвячено дослідженню структури й семантики похідних іменників із суфіксами *-(er)ei* у німецькій та *-erie* у французькій мовах. У роботі запропоновано структурно-семантичну класифікацію досліджуваних локативних дериватів. У процесі вивчення їхньої структури та семантики виявлено спільні та диференційні риси в організації системи похідних іменників із локативним значенням, із суфіксами *-(er)ei* в німецькій та *-erie* французькій мовах.*

Ключові слова: *похідні іменники з локативним значенням, семантична структура, семантична сполучуваність.*

Вступні зауваження

1.1. Стаття присвячена вивченню структури й семантики похідних іменників із суфіксом *-(er)ei*, що мають локативне значення. Дослідження проводиться на матеріалі німецької та французької мов, аналізуються конструкції на кшталт нім. *der Bäcker* ‘пекар’ → *die Bäckerei* ‘пекарня’, *der Moster* ‘винар’ → *die Mosterei* ‘місце, де виробляють виноградний сік, винарня’, *räuchern* ‘коптити’ → *die Räucherei* ‘копильня’; а також локативні деривати із суфіксом *-erie* у французькій мові типу: фр. *la brosse* ‘щітка’ → *la broserie* ‘фабрика виробництва щіток’, *fondre* ‘лити, топити’ → *la fonderie* ‘ливарний цех’.

1.2. Мета роботи – описати словотвірні моделі й семантику суфіксальних локативних дериватів (далі ЛД) із суфіксами *-(er)ei* в німецькій та на *-erie* у французькій мовах на синхронному рівні.

1.3. Матеріал дослідження становлять 90 ЛД німецької та 139 ЛД французької мов, отримані методом суцільної вибірки із тлумачних, двомовних перекладних словників, а також - граматик і спеціальних мовознавчих розвідок.

Основою опису словотвірних моделей стали ЛД із суфіксами *-(er)ei* в німецькій та *-erie* у французькій мовах, також взята до уваги частиномовна приналежність твірної основи.

2. Структурні типи ЛД із суфіксами *-(er)ei* та *-erie*.

2.1. У сучасній німецькій мові 78 ЛД із суфіксом *-(er)ei* утворюються від основ іменників типу: *der Schuster* ‘чоботар’ → *die Schusterei* ‘чоботарня’ і 12 ЛД – від основ дієслів: *brüten* ‘висиджувати яйця’ → *die Brüterei* ‘місце для висиджування яєць, інкубатор’. Причому твірною для 54 утворень на *-(er)ei* постає похідна основа іменника, мотивованого дієсловом: *backen* ‘піч’ → *der Bäcker* ‘пекар’ → *die Bäckerei* ‘пекарня’ – ‘місце, де працює пекар’. Хоча було виявлено 14 ЛД на *-(er)ei*, які не мають відповідного дієслова діяльності. Іменники *der Förster* ‘лісничий’ → *die Försterei* ‘садиба лісничого’ *der Gärtner* ‘садівник’ → *die Gärtnererei* ‘оселя садівника’ утворені від основ іменників без семантичної дієслівної основи, оскільки не існує дієслів **förstern*, **gärten* тощо. Були відзначені також ЛД із суфіксом *-ei*, де похідною основою, без сумніву, постає іменник: *der Ziegel* ‘цеглина’ → *die Ziegelei* ‘цегельня’, *der Abt* ‘абат’ → *die Abtei* ‘абатство’, *der Dechant* ‘декан у церкві’ → *die Dechantei* ‘місце, підпорядковане деканові’, *die Pfarre* ‘церковна парафія’ → *die Pfarrei* ‘дім священика’.

2.2. У сучасній французькій мові не менше 113 ЛД утворюються від основ іменників на кшталт *la vache* ‘корова’ → *la vacherie* ‘корівник’ і 25 ЛД від основ дієслів: *imprimer* ‘друкувати’ → *l’imprimerie* ‘місце, де друкують, типографія’, був також виділений 1 ЛД, утворений від основи прикметника: фр. *gros* ‘великий’ → *la grosserie* ‘місце гуртової торгівлі’.

2.3. Були виявлені ЛД, у яких у ролі елемента-зв’язки між двома голосними *-e* виступає інтерфікс (*-n-*): *die Wüste* ‘пустеля’ → *die Wüstenei* ‘пустельність’, *die Rente* ‘рента’ → *die Rentenei* ‘місце виплачування ренти, пенсії’. У французькій мові при творенні ЛД із суфіксом *-erie* також має місце інтерфікс (*-t-*): *le bijou* ‘коштовність’ → *la bijouterie* ‘ювелірна крамниця’.

3. Семантика ЛД із суфіксами *-(er)ei* та *-erie*.

3.1. Здебільшого утворення на *-(er)ei* в німецькій мові та *-erie* у французькій становлять іменники з абстрактним значенням. Локальне значення цих суфіксів постає вторинним конкретним. Згідно з Х. Вельманном у німецькій мові з суфіксом *-(er)ei* загалом утворюється 498 похідних [26, 69]. У результаті дослідження було встановлено, що 99 ЛД із цим суфіксом мають конкретне локальне значення.

Відповідно до зворотного словника А. Жюйяна кількість усіх похідних утворень із суфіксом *-erie* у сучасній французькій мові становить 363 [21]. У процесі дослідження було виявлено 139 ЛД із цим суфіксом.

Опис семантики ЛД на *-(er)ei* та *-(er)ie* ґрунтується на семантичній функції ЛД у формулі тлумачення даного ЛД [22, 19-21]. Перифраза ЛД здійснюється за допомогою “семантично рівнозначної конструкції” [1, 42]:

3.2. “Місце L, у якому працює X”, – де X – суб’єкт ситуації, виражений мотивуючим іменником, що позначає особу певної професії, L – місце роботи суб’єкта: нім. *der Gerber* ‘чинбар’ → *die Gerberei* ‘чинбарня’, фр. *le cordonnier* ‘чоботар’ → *la cordonnerie* ‘чоботарня’.

За Х. Вельманом, суфікс *-(er)ei* є найбільш продуктивним суфіксом творення ЛД у німецькій мові [26, 451]. У французькій мові В.Г. Гак вважає суфікс *-(er)ie* продуктивним, який “формує потенційно багатозначні слова” [4, 242].

3.3. “Місце L, у якому діє/ керує X”, – де X – суб’єкт ситуації, виражений мотивуючим іменником, що позначає особу певного статусу, у якої є певна власність, L – місце діяльності суб’єкта: нім. *der Abt* ‘єпископ’ → *die Abtei* ‘єпископство’, фр. *le maire* ‘мер’ → *la mairie* ‘мерія’.

3.4. “Місце L, у якому зберігається X”, – де X – суб’єкт ситуації, виражений мотивуючим іменником, L – місце зберігання X. ЛД цієї групи являють собою споруду для зберігання чого-небудь: нім *die Bücher* ‘книги’ → *die Bücherei* ‘книгосховище, місце, де зберігаються книги’, фр. *le trésor* ‘скарб’ → *la trésorerie* ‘скарбниця’.

3.5. “Місце L, у якому X створює Y”, – де X – суб’єкт ситуації, Y – об’єкт (продукт) ситуації, позначений мотивуючим іменником, L – місце дії X. До цієї групи ЛД типу нім. *der Ziegel* ‘цеглина’ → *die Ziegelei* ‘цегельня’, *le chocolat* ‘шоколад’ → *la chocolaterie* ‘шоколадна фабрика’.

3.6. “Місце L, на/ в/ через яке X здійснює над Y дію, позначену мотивуючим дієсловом”, – де X – суб’єкт ситуації, Y – об’єкт дії, L – місце ситуації. Мотивуючою основою ЛД постає дієслово, що позначає дію в процесі: нім. *räuchern* ‘коптити’ → *die Räumerei* ‘копильня’, фр. *tanner* ‘чинити’ → *la tannerie* ‘чинбарня’.

3.7. “Місце L, позначене за ознакою A”, – де A – ознака, L – місце наявності ознаки: фр. *gros* ‘великий’ → *la grosserie* ‘місце гуртової торгівлі’.

3.8. Залишкова група

У французькій мові було виокремлено ЛД, які мають унікальний семантичний зв’язок із твірною основою: фр. *le pou* ‘воша’ → *la pouillerie* ‘брудне місце’, у німецькій мові ЛД цієї групи із суфіксом *-(er)ei* не спостерігаються.

4. Висновки

4.1. У процесі дослідження в сучасній німецькій мові було виявлено два структурних типи ЛД на *-erei*: S + *-(er)ei* та V + *-(er)ei*, де S – іменник, V – дієслово. У французькій мові було виявлено три структурних типи ЛД із суфіксом *-(er)ie*: S + *-(er)ie*, V + *-(er)ie* й A + *-(er)ie*, де S – іменник, V – дієслово, A – прикметник. Таким чином, у французькій мові суфікс *-erie* утворює більше словотвірних моделей і, отже, є більш продуктивним, ніж *-(er)ei* у німецькій.

У процесі дослідження семантики ЛД в німецькій мові було відзначено три семантичних типи похідних іменників на *-(er)ei* із локативним значенням. У французькій мові суфікс *-(er)ie* спостерігається в ЛД 5 семантичних типів. Це також свідчить про більшу продуктивність цього суфікса при творенні ЛД у французькій мові, ніж суфікса *-(er)ie* в німецькій. При цьому варто зазначити, що обидва досліджуваних суфікси постають продуктивними в процесі творення ЛД, вони також утворюють багатозначні слова в німецькій та французькій мовах.

ЛОКАТИВНЫЕ СУЩЕСТВИТЕЛЬНЫЕ С СУФФИКСОМ *-(ER)EI* В НЕМЕЦКОМ И *-ERIE* ВО ФРАНЦУЗСКОМ ЯЗЫКАХ

Н.А. Замощина-Шериф

*Статья посвящена изучению структуры и семантики производных существительных с суффиксами *-(er)ei* в немецком и *-erie* во французском языках. В работе представлена структурно-семантическая классификация изучаемых локативных дериватов. В процессе изучения структуры и семантики выявлены общие и дифференциальные черты производных существительных с локативным значением, с суффиксами *-(er)ei* и *-erie* в немецком и французском языках.*

Ключевые слова: производные существительные с локативным значением, семантическая структура, семантическая сочетаемость.

DERIVED LOCATIVE NOUNS WITH SUFFIX *-(ER)EI* IN GERMAN AND *-ERIE* IN FRENCH

N.A.Zamoshyna-Cherif

*The article focuses on the contrastive analysis of the structure and semantics of derived locative nouns with the suffixes *-erei* and *-erie*, i.e. nouns, denoting locality in two Indo-European languages – German and French. The semantic and structural classification of the units under analyses are determined.*

The systemic analysis of the units in question has made it possible to establish a certain interdependence of their semantics, their productivity, frequency of occurrence in the languages of comparison.

Keys words: derived locative nouns, semantic structure, semantic combinability.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Апресян Ю.Д. Лексическая семантика: Синонимические средства языка / Ю.Д. Апресян. – М.: Наука, 1974.

Філологічні трактати. – Том 1, № 3-4

2. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка / Ш. Балли. – М.: Изд-во иностр. лит-ры, 1965.
3. Гак В.Г. Сопоставительная лексикология (на материале французского и русского языков) / В.Г. Гак. – М.: Международные отношения, 1977. – 262 с.
4. Гак В.Г. Сравнительная типология русского и французского языков / В.Г. Гак. – М.: Просвещение, 1989. – 288 с.
5. Дуда В. Большой немецко-русский словарь / В. Дуда, М. Френцель, Р. Лётч и др. – М.: Астрель: АСТ, 2007– Т. 1-2..
6. Калиущенко В.Д. Типология отыменных глаголов / В.Д. Калиущенко. – Донецк: Донеччина, 1994. – 420 с.
7. Левит З.Н. Лексикология французского языка / З.Н. Левит. – М.: Высшая школа, 1979. – 159 с.
8. Лейн К. Русско-немецкий словарь / К. Лейн и др. – М.: Русский язык, 1991.
9. Левковская К.А. Именное словообразование современной немецкой общественно-политической терминологии и примыкающей к ней лексике / К.А.Левковская. – М., 1960.
10. Скакун Л.В. Французско-русский словарь / под ред. Л.В. Скакун. – Мн.: ООО “Харвест”, 2002. – 816 с.
11. Скакун Л.В. Русско-французский словарь / под ред. Л.В. Скакун. – Мн.: ООО “Харвест”, 2003. – 992 с.
12. Степанов Ю.С. Структура французского языка / Ю.С. Степанов. – М.: Высшая школа, 1965.
13. Цыбова И.А. Определите значение слова / И.А. Цыбова – М.: Международные отношения, 1981 – 102 с.
14. Dictionnaires de l'Académie Française (4ème, 8ème et 9ème édition), version informatisee <http://www.cnrtl.fr/dictionnaires/anciens/>
15. Dubois J. Etude sur la dérivation suffixale en français moderne et contemporain. – P., 1962.
16. Dubois J. Les notions d'unité sémantique complexe et de neutralisation dans le lexique. “Cahiers de lexicologie”, – P., 1962.
17. Duden. Das große Wörterbuch der deutschen Sprache in zehn Bänden. B. 10 : Dudenverlag. Software: Pc –Bibliothek.
18. Duden. Das Bedeutungswörterbuch 3. Auflage PC-Bibliothek; Dudenverlag, 2002.
19. Duden. Das Herkunftswörterbuch. 4. Auflage. Mannheim: Dudenverlag, 2006.
20. Grappin P., Charue J., Heitz C., Schenker V., Hebecker B. Großwörterbuch Deutsch – Französisch /Französisch - Deutsch. - Paris: Larousse, 1999. – 878 p.
21. Juilland A. Dictionnaire inverse de la langue française. – London. The Hague Paris, 1965.
22. Kaliuščenko V. Deutsche denominale Verben / V. Kaliuščenko – Tübingen: Gunter Narr Verlag, 1988. – 180 S.
23. Picoche J. Le Robert. Dictionnaire étymologique du française. – P., 2002. – 739 p.
24. Robert P. Le nouveau Petit Robert de la langue française. Version électronique. sous la direction Rey J./Rey A.
25. Le Trésor de la Langue Française informatisé (TLFi) <http://www.cnrtl.fr/portail/>
26. Wellmann H. Deutsche Wortbildung // Typen und Tendenzen in der Gegenwartssprache. Zweiter Hauptteil: das Substantiv. – Düsseldorf: Schwann, 1975 – Bd.XXXII. - S.451-469.

Надійшла до редакції 8 грудня 2009 р.